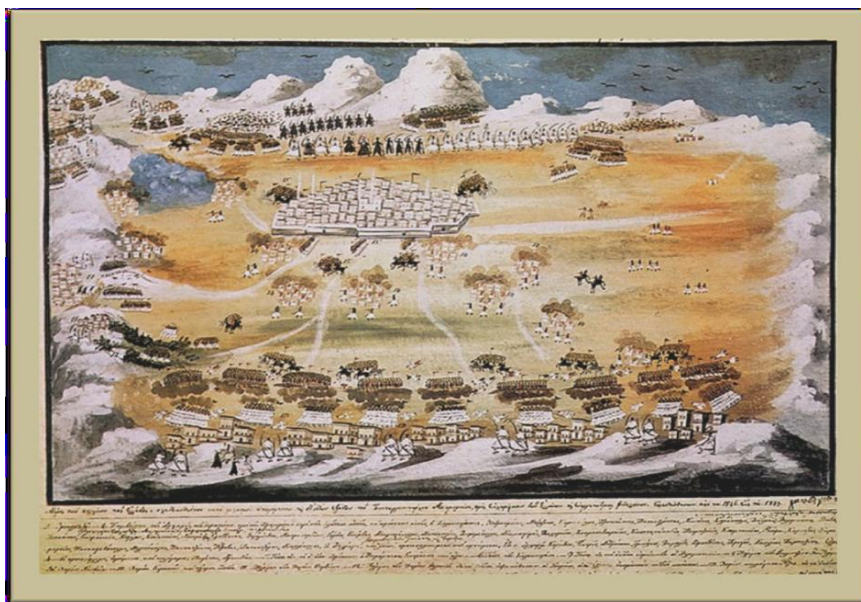

ΠΕ.Κ.Ε.Σ. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Τίτλος Πίνακα: «Πόλεμος της Τριπολιτζάς και των περί αυτής Χωριών» «The battle of Tripoli and the surrounding villages» (1836-1839), Παναγιώτης Ζωγράφος

**Επιστημονική Ημερίδα για τα 200 χρόνια
από την Ελληνική Επανάσταση:
«Όψεις και θέματα της Επανάστασης του 1821»
Σάββατο 17 Απριλίου 2021, ώρα: 10.00**

Οργανωτική Επιτροπή

Οι Συντονιστές/στριες Εκπαιδευτικού Έργου Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης:
Αικατερίνη Γκίνη (ΠΕ70), Αλεξάνδρα Δημακοπούλου (ΠΕ02), Ζαχαρούλα Καραβά (ΠΕ70),
Αντώνιος Κοκκονός (ΠΕ70), Ευστρατία Λιακοπούλου (ΠΕ86), Ηλίας Μαρούδας (ΠΕ70),
Νικολέττα Ξαρχάκου (ΠΕ03), Στυλιανή Σαραντοπούλου (ΠΕ60), Ιωάννης Σόλαρης (ΠΕ02),
Ελένη Σταυροπούλου (ΠΕ70), Χριστόπουλος Νικόλαος (ΠΕ01).

**«...τούτην την πατρίδα την έχομεν όλοι μαζί, και σοφοί και αμαθείς και πλούσιοι
και φτωχοί και πολιτικοί και στρατιωτικοί και οι πλέον μικρότεροι άνθρωποι...**

Είμαστε εις το "εμείς" κι' όχι εις το "εγώ"»

Ιωάννης Μακρυγιάννης

Περίληψεις Εισηγήσεων

1. Θανάσης Χρήστου

Ιδιότητα: Καθηγητής Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Θέμα εισήγησης: *«Αναζητώντας τις καταβολές, τους πρωτουργούς και τη στρατηγική της Φιλικής Εταιρείας»*

Περίληψη: Ο επίσημος εορτασμός του ιωβηλαίου των 200 χρόνων από την έναρξη της Επανάστασης του 1821 δημιουργεί τις προϋποθέσεις αναζήτησης των καταβολών της Φιλικής Εταιρείας. Της συνωμοτικής εκείνης συντροφιάς που μέσα σε 6,5-7 χρόνια κατάφερε μέσω των αποφασισμένων πρωτουργών της να γίνει επαναστατικός μηχανισμός, συσπειρώνοντας τους εκπροσώπους όλων των τάξεων του «καταπεπτωκός γένους» των Ελλήνων. Και έτσι μέσω της στρατηγικής που χάραξε στο πλαίσιο τόσο του «Γενικού Σχεδίου» όσο και του «Μεγάλου» ή «Μερικού περί Κωνσταντινουπόλεως Σχεδίου» πέτυχε να δρομολογήσει στις αρχές του 1821 την Επανάσταση των Ελλήνων.

2. Ιωάννης Πλεμμένος

Ιδιότητα: Εθνομουσικολόγος, Ερευνητής Β' Βαθμίδας στο Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών και Καθηγητής-Σύμβουλος στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Θέμα εισήγησης: *«Η εξύμνηση της ετερότητας ως ιστορική εξιλέωση: Το τραγούδι του Κιαμήλμπεη και η σχέση του με την Άλωση της Τριπολιτσάς»*

Περίληψη: Η ιδέα της σύνταξης του παρόντος βασίζεται στη διαπίστωση ότι στο σύγχρονο ρεπερτόριο της δημοτικής μουσικής δεν υπάρχει ένα τραγούδι που να αναφέρεται ευθέως στην απελευθέρωση της Τριπολιτσάς, ένα κομβικό γεγονός του πρώτου έτους της επανάστασης. Το ίδιο διαπιστώνει κανείς και στις ιστορικές ηχογραφήσεις δημοτικών τραγουδιών έως και εκατό χρόνια πριν. Γιατί άραγε να συμβαίνει αυτό; Αναδιφώντας τις παλιές συλλογές δημοτικών ασμάτων, από τον Fauriel (1823-44) έως και τον Passow (1860), βλέπει κανείς ότι τα λιγοστά τραγούδια για την άλωση της Τριπολιτσάς δεν αναφέρονται στο γεγονός καθαυτό, αλλά στον θρήνο μια χανούμισσας, μετά την άλωση, που αποκαλύπτεται ότι είναι μητέρα του Κιαμήλμπεη. Ο Κιαμήλμπεης ήταν ο τούρκος διοικητής της Κορίνθου, που είχε έρθει να ενισχύσει την άμυνα της Τριπολιτσάς (διοικητικού κέντρου των Οθωμανών) αλλά μετά την άλωση φυλακίστηκε και αργότερα εκτελέστηκε. Σε μεταγενέστερες συλλογές το τραγούδι έχει μάλιστα αποβάλει τους πρώτους στίχους που μιλούν για την άλωση («Πήραν την πόλη, πήραν την, πήραν και τα δερβένια, πήραν και την Τριπολιτσά, το ξακουσμένο κάστρο...») και αρχίζει με τον θρήνο της χανούμισσας. Επιπλέον, στις πρώτες ηχογραφήσεις δημοτικών ασμάτων (1920-30), το τραγούδι επιγράφεται στον

Κιαμήλμπεη και όχι στην άλωση της Τριπολιτσάς. Πιο πρόσφατα, στη μεταπολεμική περίοδο, οι δίσκοι που κυκλοφορούν χρησιμοποιούν ως τίτλο μόνο τον πρώτο στίχο του θρήνου, δημιουργώντας σύγχυση και ασάφεια. Πρόκειται για το γνωστό μέχρι σήμερα καθιστικό «Κλείσαν οι στράτες στο Μωρηά, κλείσαν και τα δερβένια, κλαίνε τα χάνια γι' άλογα και τα τζαμιά γι' αγάδες, κλαίει και μια χανούμισσα για το μοναχογιό της, το γιο της τον Κιαμήλμπεη...».

Η εξέλιξη αυτή πρέπει να αποδοθεί στα γεγονότα που ακολούθησαν την άλωση της Τριπολιτσάς και έκαναν το γύρο του κόσμου εκείνη την εποχή: το σφαγιασμό χιλιάδων τούρκων από το ασυγκράτητο πλήθος που εισέβαλε στο πολιορκούμενο κάστρο, χωρίς βέβαια διαταγή του Κολοκοτρώνη. Το γεγονός προκάλεσε διεθνή κατακραυγή αμαυρώνοντας την εικόνα της επαναστατημένης Ελλάδας. Ούτε και η επακολουθήσασα τραγική έξοδος του Μεσολογγίου (1826) δεν μπόρεσε να διορθώσει τελείως τη διεθνή εικόνα της χώρας. Αλλά και οι έλληνες προσπάθησαν να το υποβαθμίσουν, καθώς για πενήντα τουλάχιστον χρόνια μετά από το γεγονός δεν είχαν γίνει επίσημοι εορτασμοί στην Τρίπολη (πρώτη φορά αναφέρεται εορτασμός στη δεκαετία του 1870). Ταυτόχρονα κάποιοι έλληνες ιστορικοί (όπως ο Σπυρίδων Τρικούπης) προσπάθησαν να δικαιολογήσουν τις ωμότητες εξαιτίας της καταπίεσης που είχαν υποστεί οι έλληνες από τους τούρκους αλλά και αντιπαραβάλλοντάς τες με παρόμοια γεγονότα άλλων λαών και μάλιστα ευρωπαϊκών (όπως των Γάλλων του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο).

Φαίνεται λοιπόν ότι και το δημοτικό τραγούδι, που αποτελεί καλλιτεχνικό-αισθητικό συμπύκνωμα της συλλογικής συνείδησης και εμπειρίας της κάθε τοπικής κοινωνίας, ακολούθησε αυτή την εξέλιξη, απωθώντας από τη συλλογική μνήμη την ευθεία αναφορά στην άλωση της Τριπολιτσάς (όπως όμως δεν έκανε με την εξύμνηση της μάχης στα Δερβενάκια, όπου επίσης χάθηκαν πολλοί τούρκοι, αλλά στο πλαίσιο μια ισότιμης μάχης: «Της Ρούμελης οι μπέηδες και του Μωρηά οι αγάδες, στα Δερβενάκια κείτονται, κορμιά δίχως κεφάλια...»). Πιθανώς δε, η έμφαση στον θρήνο της χανούμισσας να αποτέλεσε για τον ανώνυμο ραψωδό μια μορφή εξιλέωσης και ανάνηψης για τα τραγικά γεγονότα της άλωσης.

3. Νικόλαος Τόμπρος

Ιδιότητα: Επίκουρος Καθηγητής Πολιτικής Ιστορίας Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων

Θέμα εισήγησης: *«Σιτίζοντας και μισθοδοτώντας τα ένοπλα σώματα των επαναστατημένων Ελλήνων (1821-1829). Προσεγγίσεις οικονομικών μεγεθών»*

Περίληψη: Ο υποθετικός λογαριασμός (προϋπολογισμός) αποτελεί στοιχείο του νεωτερικού κράτους. Η πρακτική της σύνταξης προϋπολογισμού υιοθετήθηκε από τους επαναστατημένους Έλληνες αρκετά νωρίς (1823) και συνεχίστηκε ακόμα και σε κρίσιμες για τον απελευθερωτικό Αγώνα περιόδους (1825-1827), προκειμένου να τεθούν τα θεμέλια του δυτικού τύπου κράτους, το

οποίο οραματιζόνταν αρκετοί από τους επαναστάτες. Εκτός όμως από στοιχείο νεωτερικότητας, οι συνταχθέντες υποθετικοί λογαριασμοί καταδεικνύουν το ενδιαφέρον των προσωρινών κυβερνήσεων για τα στρατιωτικά ζητήματα και συγχρόνως υποδηλώνουν τα μελλοντικά επιχειρησιακά σχέδια της Επανάστασης. Από τους επαναστατικούς προϋπολογισμούς των ετών 1823-1827 - και κυρίως από τα οικονομικά μεγέθη που σχετίζονταν με τη μισθοδοσία των άτακτων και τακτικών στρατιωτικών δυνάμεων- μπορεί κανείς να προσδιορίσει - έστω και κατά προσέγγιση- το στρατιωτικό δυναμικό που συμμετείχε ενεργά στον απελευθερωτικό Αγώνα. Βάσει των στοιχείων αυτών υπολογίζεται ότι τα πρώτα επαναστατικά έτη οι χερσαίες δυνάμεις των Ελλήνων δεν υπερέβησαν τα 20.000 άτομα. Με την πάροδο του χρόνου, και καθώς η Επανάσταση επεκτάθηκε γεωγραφικά και σταθεροποιήθηκε, ο αριθμός τους αυξήθηκε σημαντικά. Δεν υπάρχουν όμως οι αρχειακές πηγές που να τεκμηριώνουν ότι ξεπέρασε κατά πολύ τις 35.000 άνδρες. Όσον αφορά τη στρατιωτική επιμελητεία των Ελλήνων, αυτή υπήρξε καθ' όλη τη διάρκεια της Επανάστασης στοιχειώδης. Η συντριπτική πλειονότητα των ενόπλων ανήκε στην τάξη των ατάκτων. Βασική αιτία για τη μη οργάνωση των ατάκτων και γενικότερα την «τακτικοποίησή» τους ήταν η απουσία οικονομικών πόρων από την κεντρική εξουσία, που δεν της έδινε πάντοτε τη δυνατότητα να είναι «συνεπής» -σε μηνιαία βάση- στη μισθοδοσία και τα μέσα συντήρησης των ενόπλων (π.χ. τρόφιμα, πολεμοφόδια). Σχετικά με το τακτικό σώμα, που επανειλημμένα διαλύθηκε και ανασυγκροτήθηκε για οικονομικούς λόγους, οι όποιες κυβερνητικές προσπάθειες ελήφθησαν γι' αυτό -την περίοδο 1822-1828- δεν υπήρξαν ικανές να επιτύχουν μια σημαντική αύξηση του ανθρώπινου δυναμικού του, που θα του επέτρεπε να ξεπεράσει αριθμητικά τους ατάκτους.

4. Σταύρος Γιαγκάζογλου

Ιδιότητα: Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Θεολογίας, Θεολογική Σχολή Ε.Κ.Π.Α

Θέμα εισήγησης: «*Ορθοδοξία και Διαφωτισμός. Η νεοελληνική ταυτότητα στο κατώφλι του 1821*»

Περίληψη: Η φυσιογνωμία του Νεώτερου Ελληνισμού προετοιμάστηκε μέσα στην αργόσυρτη ιστορική πορεία μας στους τελευταίους αιώνες του Βυζαντίου. Διαμορφώθηκε όμως, κυρίως μετά την άλωση, κατά τη μακρά περίοδο της Τουρκοκρατίας. Δύο ασυμφιλίωτοι μύθοι αναδύονται και διαλεκτικά εξυφαίνουν έκτοτε τα χαρακτηριστικά της νεοελληνικής ταυτότητας. Ο πολιτικός μύθος της *ελληνικότητας* οραματιζόταν την ανασύσταση του Ελληνισμού μέσα από την αναβίωση των κλασικών χρόνων. Ο μύθος της *βυζαντινής οικουμενικότητας* προσδοκούσε τη συνέχεια του βίου και των πεπρωμένων της χριστιανικής αυτοκρατορίας. Ο αγνοημένος μύθος της ελληνικότητας που εισήγαγε ο Γεώργιος Γεμιστός - Πλήθων τον 15° αι., θα επανακάμψει αιώνες αργότερα. Φιλτραρισμένος αυτή τη φορά από την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, θα πάρει την ιστορική του ρεβάνς έναντι του άλλου. Κατά την περίοδο του 18ου-19ου αι., ο μύθος της ελληνικότητας

προτάσσεται και λειτουργεί αποτελεσματικά στις νέες ιστορικές και πολιτικές συνθήκες. Αντίθετα, ο βυζαντινός περιθωριοποιείται, αφού προηγουμένως δανείζει πολλά από τα στοιχεία που τον συγκροτούν για τον εμπλουτισμό του μύθου της αρχαιοελληνικής αναβίωσης. Τα στοιχεία αυτά θα τροφοδοτούν έκτοτε αντινομικά τα οράματα και τους μετασχηματισμούς της Μεγάλης Ιδέας. Ο κύκλος των αντιθέσεων της νεοελληνικής ιδεολογίας είχε ήδη αρχίσει. Στο νεοσύστατο κράτος, ο διάλογος για τον επαναπροσδιορισμό της πνευματικής ταυτότητας των Ελλήνων στις νέες συνθήκες έγινε ουσιαστικά ανάμεσα σε δύο καίριους άξονες του Νέου Ελληνισμού. Πρόκειται για το κίνημα του νεοελληνικού Διαφωτισμού και τους εκπροσώπους της ορθόδοξης Παράδοσης. Οι δύο αυτές δυνάμεις, καθώς μετεξελίσσονται μέσα στη ροή του χρόνου, συνιστούν τις ιδρυτικές βάσεις της νεοελληνικής ιδιοπροσωπίας.

5. Λαμπρινή Καρακούρτη - Ορφανοπούλου

Ιδιότητα: Ιστορικός Τέχνης, Επιμελήτρια Εθνικής Πινακοθήκης - Μουσείου Αλεξάνδρου Σούτσου

Θέμα εισήγησης: «*Η εικονογραφία του Αγώνα*»

Περίληψη: Διερευνούμε όψεις της εικονογραφίας του Αγώνα της Επανάστασης. Ποιες ήταν οι ιστορικές συγκυρίες που καθόρισαν την τέχνη στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος; Πώς οι φιλέλληνες καλλιτέχνες επηρέασαν την εικονογραφία της ιστορικής ζωγραφικής; Ποιος ο σκοπός της ιστορικής ζωγραφικής των Ελλήνων ζωγράφων;

Τα ερωτήματα αυτά απαντώνται μέσα από αντιπροσωπευτικές ιστορικές συνθέσεις Ελλήνων και φιλελλήνων καλλιτεχνών. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η εικονογραφία του Αγώνα του Στρατηγού Μακρυγιάννη -εικονογραφικά θέματα και η μορφολογία των έργων του- και επισημαίνεται γιατί δεν αξιολογήθηκε ο ρόλος της στην εποχή της. Η εισήγηση ολοκληρώνεται με την παρουσίαση σχεδίων των αγωνιστών του '21, από το χέρι του βαυαρού φιλέλληνα ανθυπολοχαγού Καρλ Κρατσάιζεν (1794 - 1878), ο οποίος περιέρχετο τα στρατόπεδα των αγωνιστών -από το 1826 έως το 1827- και σχεδίασε τις φυσιογνωμίες των κυριότερων πρωταγωνιστών, οι οποίες έμελλε να γίνουν η κύρια εικονογραφική πηγή της ελληνικής ιστορικής ζωγραφικής. Επισημαίνουμε την αξία των έργων αυτών και προσεγγίζουμε γιατί επικράτησε η λιθογραφική αποτύπωση αυτών των σχεδίων στις σχολικές αίθουσες και στα σχολικά βιβλία, μολονότι δεν ήταν τα μόνα σχέδια που διέσωζαν τις μορφές των πρωταγωνιστών του Αγώνα.

Στόχος της εισήγησης είναι να προβάλλει τον ρόλο της τέχνης στη διάδοση των ηρωικών πράξεων των μαχόμενων Ελλήνων καθώς και να επισημάνει ότι το πολιτιστικό επίπεδο, η χρήση και ο ιδεολογικός προορισμός της εικόνας καθορίζουν το ύφος της τέχνης.

6. Παναγιώτης Πυρπυρής

Ιδιότητα: Φιλολόγος, Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου Φιλολόγων - 3ο ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Αττικής

Θέμα εισήγησης: «*Εικονιστικές αναπαραστάσεις στιγμών του Αγώνα από Έλληνες ζωγράφους*»

Περίληψη: Η ιστορική ζωγραφική είναι, θα έλεγε κανείς, μια πρακτική συσσώρευσης, υπό την έννοια ότι ο καλλιτέχνης χτίζει πάνω σε αυτό που θεωρεί ότι έχει γίνει στο παρελθόν για να απαντήσει στα ερωτήματα που ο ίδιος και η εποχή του θέτει σε αυτό ή/και για να προωθήσει ένα σύγχρονό του πολιτικό, κοινωνικό ή θρησκευτικό, αισθητικό ή άλλο στόχο ή ανάγκη. Αναφερόμενος στο παρελθόν ο καλλιτέχνης επιχειρεί άλλοτε να τιμήσει κάποιες εκφάνσεις του, άλλοτε για να ενδυναμώσει την παρουσία του στο παρόν κι άλλοτε να εκφράσει τη διαμαρτυρία του για τον τρόπο με το οποίο το παρελθόν αντιμετωπίζεται και προβάλλεται. Σε κάθε περίπτωση ο εικαστικός καλλιτέχνης επιχειρεί μια «ανάγνωση» του παρελθόντος, το διαχειρίζεται. Η ιδεολογική διαχείριση του παρελθόντος μπορεί να είναι συνειδητή ή ασυνείδητη, να γίνεται δι' εαυτήν ή χάριν κάποιου σκοπού. Το σημαντικό είναι ότι με αυτή την διαχείριση η ιστορική μνήμη συγκροτείται, διαπλάθεται ή αναδιαμορφώνεται. Υπό το πρίσμα των παραπάνω θα επιχειρηθεί προσέγγιση ενδεικτικών πινάκων ζωγραφικής με θέματα εμπνευσμένα από την Ελληνική Επανάσταση του 1821 που φιλοτεχνήθηκαν μετεπαναστατικά από Έλληνες καλλιτέχνες. Στόχος είναι να διαφανεί ότι οι καλλιτέχνες δεν δημιούργησαν τα έργα τους εν κενώ. Ως κληρωτοί της εποχής τους, όπως έλεγε ο Σεφέρης, εμπνεύστηκαν από τον μεγαλειώδη Αγώνα για Ελευθερία σε συγκεκριμένες στιγμές του εθνικού μας βίου, για να ανταποκριθούν σε κάποιες "ανάγκες" του καιρού και του τόπου, όπως αυτοί τις προσλάμβαναν.

7. Γεώργιος Κόνδης

Ιδιότητα: Κοινωνιολόγος - Διδάσκων στη Σχολή Καλών Τεχνών - Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Θέμα εισήγησης: «*Από την αρχαιοελληνική ανάμνηση στη μάχη της νεοελληνικής ανεξαρτησίας: διαδρομές του φιλελληνισμού στην επαναστατημένη Ελλάδα*»

Περίληψη: Δεν υπάρχει κείμενο ή λόγος ξένου υπηκόου που να μιλάει για την επαναστατημένη Ελλάδα χωρίς αναφορά, άμεση ή έμμεση, στην πηγή του ελληνικού μεγαλείου, τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό. Ο ευρωπαϊκός ρομαντισμός έχει αφήσει ισχυρό αποτύπωμα στο φιλελληνικό ρεύμα, ταυτόχρονα όμως οι φιλελεύθερες ιδέες που διακινούνται με όλο και μεγαλύτερη ένταση στην Ευρώπη θα έχουν το δικό τους θετικό ρόλο για τη δημιουργία του κινήματος αυτού που θα στηρίξει την ελληνική επανάσταση και τις διαδικασίες προς την ανεξαρτησία του νέου ελληνικού κράτους. Δεν είναι δε καθόλου αμελητέα η ισχυρή εσωτερική παρόρμηση, ώστε οι Φιλέλληνες να εξωτερικεύσουν την αγάπη τους για την Ελλάδα προσφέροντας την ίδια τους τη ζωή στα πεδία των

μαχών. Κυρίως διανοούμενοι και στρατιωτικοί καταφθάνουν ήδη από τις αρχές της Επανάστασης στην Ελλάδα και εντάσσονται ή βοηθούν στην οργάνωση των στρατιωτικών τμημάτων ή όπως αλλιώς μπορούν. Έτσι, με την Ελληνική Επανάσταση καταγράφονται δύο μοναδικά και καθοριστικής σημασίας γεγονότα σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο: ο Ελληνικός Ξεσηκωμός που θα οδηγήσει στο πρώτο ανεξάρτητο εθνικό κράτος στην περιοχή της Μεσογείου και η μοναδική στον κόσμο έκφραση παγκόσμιας αλληλεγγύης προς τους Έλληνες που πήρε το όνομα Φιλελληνικό κίνημα.

Οι φιλελεύθερες ιδέες βρίσκουν στην ελληνική επανάσταση τον κατεξοχήν χώρο έκφρασής τους κατά του απολυταρχισμού και της τυραννίας, υπέρ της ελευθερίας και της αυτοδιάθεσης των λαών. Μοναδικές μορφές στον αγώνα αυτό ο Λόρδος Βύρων και ο Σατωβριάνδος, ο Ουγκώ και ο Γκαίτε, ο Φίνλεϊ και ο Πούσκιν, αλλά και πολλοί έμπειροι στρατιωτικοί όπως ο Σκώτος Γκόρντον, ο Ελβετός Chevalier, ο Πολωνός Mizewski, ο Ιταλός Dania, ο Γάλλος Φαβιέρος, ο Γερμανός Χάιντεκ, ο Ιταλός επαναστάτης και πρώην υπουργός στρατιωτικών στην κυβέρνηση του Πεδεμοντίου Σανταρόζα που θα σκοτωθεί στην Σφακτηρία αγωνιζόμενος κατά των δυνάμεων του Ιμπραήμ. Δημιουργώντας ένα ισχυρό κίνημα υπέρ του ελληνικού αγώνα, θα συνδράμουν στην αλλαγή της ευρωπαϊκής πολιτικής με κυριότερη έκφραση τη ναυμαχία του Ναυαρίνου και τις δυο γαλλικές αποστολές (στρατιωτική και επιστημονική) που θα επιτελέσουν ένα καθοριστικό έργο για τα πρώτα βήματα του νέο-ελληνικού κράτους και της κοινωνίας.

Η παρουσίαση θα προσπαθήσει μέσα από κείμενα (απόψεις, ημερολόγια ταξιδιών, επιστολές), έργα τέχνης και γεγονότα να αναδείξει τη σημασία αυτής της εξαιρετικής σχέσης ανάμεσα στην ρομαντική ενατένιση μιας αποκοτιάς και στην πρακτική της στήριξη με κάθε μέσον. Έμφαση θα δοθεί επίσης στο έργο των γαλλικών αποστολών το οποίο, δυστυχώς, παραμένει άγνωστο.

8. Αλεξάνδρα Δημακοπούλου

Ιδιότητα: Φιλολόγος, Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου Φιλολόγων - ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Πελοποννήσου

Θέμα εισήγησης: «Ζητήματα διαχείρισης των εθνικών κτημάτων»

Περίληψη: Με τους όρους «εθνικά κτήματα» ή «εθνικές γαίες» ή «εθνική γη» νοούνται όλες οι οθωμανικές ιδιοκτησίες που βρίσκονταν στις περιοχές στις οποίες επικρατούσε η Επανάσταση - απελευθερωμένες περιοχές - και οι οποίες περιέρχονταν στην κυριότητα των επαναστατών. Τα εθνικά κτήματα εξ αρχής έγιναν διεκδικούσαν τόσο οι προύχοντες, έμποροι και «γαιοκτήμονες» από τη μια μεριά, όσο και οι αγρότες - χωρικοί από την άλλη. Οι πρώτοι επιζητούσαν την εκποίηση τους καθώς διέθεταν τους οικονομικούς πόρους για να αγοράσουν. Οι δεύτεροι τη δωρεάν διανομή ή τη διανομή με μικρό τίμημα. Σταθερός στόχος ωστόσο του δημοσίου/των ιθυνόντων, και αργότερα του ελληνικού κράτους, ήταν να εμποδιστεί ο σχηματισμός μεγάλης εγγείου ιδιοκτησίας

και του κοινωνικού στρώματος αστών γαιοκτημόνων εντός της γεωργίας. Αντίθετα, ο στόχος ήταν να ευνοηθεί η μικρή ιδιοκτησία γης και ο μικροκαλλιεργητής.

Η πολυπόθητη αγροτική μεταρρύθμιση δεν έγινε παρά το 1871, ενώ έως τότε οι κυβερνήσεις τηρούσαν επαμφοτερίζουσα στάση χωρίς να δίνουν λύση. Μέχρι τότε κατά καιρούς αποφαιζόταν κατ' εξαίρεση εκποίηση, πολιτικές παραχωρήσεων γης σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, ενώ παράλληλα εφαρμόστηκε η πολιτική της εκμίσθωσης αντί ενοικίου μέρους των εθνικών κτημάτων για καλλιέργεια από αγρότες καλλιεργητές με συνήθως μακροχρόνια μίσθωση. Ταυτόχρονα δεν έλειπαν οι παράνομες εκποιήσεις, καθώς και αυθαίρετες καταπατήσεις, μιας και ποτέ δεν έγινε έγκυρη καταγραφή και ακριβής υπολογισμός της έκτασης της εθνικής γης.

Στο πλαίσιο της παρούσας εισήγησης επιχειρούμε να εξετάσουμε ζητήματα που αφορούν στη διαχείριση και στο θεσμικό/νομικό καθεστώς των εθνικών κτημάτων, τις δυσχέρειες και την ασάφεια προσδιορισμού του, καθώς και τις οικονομικοκοινωνικές προεκτάσεις αυτού του καθεστώτος. Επίσης, τους λόγους για τους οποίους το ελληνικό δημόσιο/ελληνικό κράτος, ανέβαλλε να δώσει οριστική λύση στο ζήτημα και δεν προέβαινε σε αγροτική μεταρρύθμιση.

9. Ιωάννης Σόλαρης

Ιδιότητα: Φιλολόγος, Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου Φιλολόγων - ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Πελοποννήσου

Θέμα εισήγησης: «Στο περιθώριο των μεγάλων μαχών της ελληνικής επανάστασης»

Περίληψη: Άγνωστες εν πολλοίς σελίδες της ιστορίας της ελληνικής επανάστασης σκιαγραφούνται με σκοπό την ανάδειξη της σημασίας τους στον αγώνα της ελευθερίας, με επίκεντρο τη Μεσσηνία. Από τον Παναγιώτη Μπενάκη και τον Νικηταρά μέχρι τις μάχες της Χορηγόσκαλας και της Βέργας, προβάλλεται μέσω τεκμηρίων η συμβολή τόσο των ιστορικών υποκειμένων όσο και των γεγονότων στην ιστορική αφήγηση.

Η σπουδαιότερη προεπαναστατική κίνηση των Ελλήνων ξεκινά από τη Μεσσηνία (Καλαμάτα και Μάνη). Στις παραμονές της Ορλωφικής επανάστασης (1767) ο πρόκριτος της Καλαμάτας Παναγιώτης Μπενάκης μετέτρεψε το σπίτι του σε μυστικό κέντρο συναντήσεων με πολλούς άλλους προκρίτους και επισκόπους της Πελοποννήσου, που φέρονταν στο τέλος να συνομολόγησαν και να υπέγραψαν συνθήκη συμμετοχής στην εξέγερση, υποσχόμενοι ότι θα μπορούσαν να παρατάξουν 100.000 αγωνιστές, εφόσον θα τους δίνονταν όπλα και θα κατέπλεαν προηγουμένως ρωσικά πλοία στις ακτές της Πελοποννήσου. Συνάμα ο Νικηταράς ή Νικήτας Σταματελόπουλος συνιστά εξέχουσα φυσιογνωμία του επαναστατικού αγώνα του 1821. Ο Νικηταράς στέκεται στο πλευρό του θείου του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη σε όλη την επαναστατική τροχιά, σε σημείο ο λαός να επαναλαμβάνει: «Η κεφαλή ήτο του Κολοκοτρώνη και η χείρ του Νικηταρά». Προπάντων όμως – κατά τη μαρτυρία του

Μακρυγιάννη - η εντιμότητα του Νικηταρά δεν είχε μέτρο. Υπήρξε από τους μοναδικούς αγωνιστές που δεν επιδόθηκε στη λαφυραγωγία μετά τις νικηφόρες μάχες. Ήταν επίσης από τις λίγες «ήρεμες φωνές» στην εμφύλια διαμάχη και ένας από τους στενούς συνεργάτες του Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια που τον υποστήριξε σ' όλο το διάστημα της αντιπολίτευσης εναντίον του. Παράλληλα περί το 1826, ενόσω η ελληνική επανάσταση κινδύνευε από τη στρατιά του Ιμπραήμ, η Μεσσηνία ανθίσταται και εκείνη ακριβώς τη χρονική στιγμή διαδραματίζονται δύο σημαντικά στρατιωτικά γεγονότα. Πρόκειται για τις μάχες της Χορηγόσκαλας (21 Μαΐου) και της Βέργας - Δηρού (22-25 Ιουνίου). Ιδίως η νίκη στη Βέργα υπήρξε καταλυτική. Μεταξύ της ηρωικής εξόδου του Μεσολογγίου (1826) και της αποφασιστικής για το ελληνικό ζήτημα Ναυμαχίας του Ναβαρίνου (1827) μεσολαβεί η Μάχη της Βέργας. Ο «ανίκητος» στρατός του Ιμπραήμ υποχρεώθηκε σε ήττα και φυγή, ενώ οι Έλληνες αναθάρρησαν και συνέχισαν τον αγώνα όχι μόνο με ανταρτοπόλεμο αλλά και με κατά μέτωπο μάχες.

10. Νικόλαος Χριστόπουλος

Ιδιότητα: Θεολόγος, Φιλολόγος, Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου Θεολόγων των ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Πελοποννήσου και Δυτικής Ελλάδας - ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Πελοποννήσου

Θέμα εισήγησης: *«Το πρώτο τουφέκι της Επανάστασης: Οι μικρές αψιμαχίες στην περιοχή της Αρκαδίας και πλησίον»*

Περίληψη: Αν οι μεγάλες μάχες κρίνουν τον πόλεμο και είναι αυτές που μένουν στην ιστορία, δεν είναι μικρή η σημασία των αψιμαχιών και των περιορισμένης έκτασης συμπλοκών που προηγούνται. Είναι αυτές οι στιγμές που δε γράφουν ιστορία, αλλά δείχνουν την ετοιμότητα των απλών ανθρώπων και την προθυμία τους να μοιραστούν και να υλοποιήσουν τα οράματα των ηγετών. Είναι οι στιγμές που η συγκυρία συναντά την τόλμη και η ανάγκη γίνεται αποκοτιά. Οι Έλληνες πολεμούν ακόμη και μέσα από τα σπίτια τους, κατακυλούν βράχους, για να προκαλέσουν φθορά στον εχθρό. Είναι οι στιγμές που οι ψυχές περιμένουν μισάνοιχτες, για να καλωσορίσουν την κατάλληλη ευκαιρία και να δώσουν άλλη στροφή στην ιστορία. Οι πρώτες τουφεκίες που έπεσαν στην Αρκαδία κρατούν τη σημασία τους για την έκβαση της Επανάστασης, όπως οι μικρές σπίθες την ώρα που ανάβει η μεγάλη φωτιά. Όταν γίνεται ο απολογισμός όλοι έχουν το μερίδιο στη νίκη.